

Yrkeshögskolan - utbildning och arbetsliv i samspel

TEXT Annette Wisén
FOTO Malin Swanström

David Lundgren och Annette Wisén.

Annette Wisén arbetar som utbildningshandläggare med särskilt ansvar för frågor som rör funktionsstöd på Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH).

Det är en myndighet som startade 2009 och vars huvuduppdrag är att ansvara för frågor som rör yrkeshögskolan och verka för att utbildningarna tillgodoser arbetslivets behov av kompetens.

Myndigheten analyserar arbetsmarknadens behov av utbildningar inom yrkeshögskolan, beslutar vilka utbildningar som ska ingå i yrkeshögskolan och beviljar statsbidrag till utbildningsanordnarna. Dessutom kontrolleras utbildningarnas kvalitet och resultat.

Utöver detta ansvarar myndigheten för frågor som rör två utbildningsformer som ligger utanför yrkeshögskolan: konst- och kulturutbildningar samt tolkutbildningar inom folkbildningen. Även på dessa utbildningsformer utövar myndigheten tillsyn och hanterar synpunkter och klagomål på utbildningar.

Ett annat ansvarsområde är att samordna en nationell struktur för validering av utbildning och yrkeskompetens, och att vara nationell samlingspunkt för EQF (European Qualifications Framework) som ska göra det lättare att jämföra utbildnings- och yrkeskvalifikationer inom EU.

Vad är yrkeshögskoleutbildningar?

Yrkeshögskoleutbildningar är eftergymnasiala utbildningar som finns över hela landet. De allra flesta utbildningar är kostnadsfria och alla är CSN-berättigade. De bedrivs av kommunala eller privata utbildningsanordnare eller av högskola/universitet. För att en yrkeshögskoleutbildning ska få starta krävs att det finns ett behov på arbetsmarknaden av den kompetens som utbildningen förbereder för. Varje år har MYH en ansökningsomgång, där utbildningsanordnare har möjlighet att skicka in ansökningar om att bedriva en yrkeshögskoleutbildning. I ansökan ska anordnaren redovisa vilket behov som finns av just den utbildningen och hur man har samverkat med arbetslivet för att ta fram utbildningen och innehållet.

Yrkeshögskoleutbildningar ska leda till en tydlig yrkesroll. Utbildningen ska heller inte kunna erbjudas inom ramen för någon annan utbildningsform, till exempel inom gymnasieskolan eller inom universitet/högskola.

De flesta utbildningar har LIA-kurser (lärande i arbete) som genomförs ute på arbetsplatser. Under LIA-kursen ska den studerande under handledning tillgodogöra sig ny kunskap samt öva och utveckla sin förmåga att tillämpa de kunskaper som hen har fått under utbildningen. Att delta i en LIA-kurs innebär också att de studerande får en större insikt i sin kommande yrkesroll under utbildningens gång, samtidigt som arbetsgivaren får möjlighet att lära känna en potentiell framtida medarbetare.

” En avgörande faktor till att jag valde en yrkesutbildning är att vi har så mycket praktik. En tredjedel av utbildningen är LIA (lärande i arbete), vilket gör att man får vara mycket ute i arbetslivet. Det är bra för att få en riktig uppfattning av hur yrket ser ut men även för att få in en fot på olika företag.

**Sara Andersson, läser till Visual Merchandiser/
butikskommunikatör inom YH.**

Yrkeshögskolan är en flexibel utbildningsform. Det innebär bland annat att myndigheten normalt beviljar två utbildningsstarter innan det är dags för utbildningen att åter konkurreras ut i en ansökningsomgång. Det innebär också att utbudet av yrkeshögskoleutbildningar hela tiden är föränderligt. Konkurrensen om att få starta nya yrkeshögskoleutbildningar är stor. Myndigheten får varje år in fler ansökningar än det finns medel att kunna bevilja.

Yrkeshögskoleutbildningar finns inom en rad olika utbildningsområden, varav Ekonomi, administration och försäljning, Teknik och tillverkning samt Data/IT står för de tre största områdena. Det finns också många utbildningar inom Samhällsbyggnad och byggteknik samt inom Hälso- och sjukvård.

Vem kan bli antagen?

Utbildningarna inom yrkeshögskolan ska bygga på den grund som gymnasieskola, gymnasial vuxenutbildning eller motsvarande ger. En examen från en gymnasial utbildning eller motsvarande är därför utgångspunkten för vad som krävs för att vara behörig till en yrkeshögskoleutbildning. Det finns också möjlighet att pröva den reella kompetensen hos den som ska antas till yrkeshögskolan. Tillträdesreglerna är generösa och det finns flera möjligheter att bedöma behörighet utifrån den sökandes förutsättningar att tillgodogöra sig utbildningen.

Utbildningsanordnaren bestämmer också om det ska finnas särskilda förkunskaper för utbildningen. Dessa utgörs ofta av specifika kurser från gymnasieskolan eller arbetslivserfarenhet. Om det är fler sökande än platser till en utbildning finns det olika sätt för utbildningsanordnaren att göra urval på. De fyra urvalsgrunder som finns reglerade är särskilt prov (som kan utföras på olika sätt), betyg, tidigare utbildning eller yrkeserfarenhet.

Vem läser på yrkeshögskolan?

Under 2014 fanns det 44 700 studerande på utbildningar inom yrkeshögskolan. Medelåldern på de studerande är 31 år, att jämföra med medelåldern på högskola/universitet som är 25 år. Många som läser på yrkeshögskolan är så kallade ”yrkesbytare”, som efter några år i arbetslivet vill byta inriktning eller studera för att komma vidare inom sitt yrke. Många studerar på yrkeshögskolan för att det är en studieform som är mer praktisk och inte lika teoretisk som en högskole- eller universitetsutbildning kan upplevas. Eftersom utbildningarna också bedrivs i nära samverkan med arbetslivet och innehåller LIA upplever många studerande att det gynnar dem i det fortsatta arbetslivet. Det är också många, ungefär hälften, som får sin anställning på det företag som man genomfört sin LIA på.

Av de som antogs på en yrkeshögskoleutbildning under 2014 var 48 procent män och 52 procent kvinnor. Det råder dock en ojämn könsfördelning för studerande inom de största utbildningsområdena. Av de antagna 2014 var 17 procent utrikes födda. Högst andel studerande som var utrikes födda hade Data/IT med 21 procent följt av Hälso- och sjukvård samt socialt arbete med 20 procent

av de antagna. Hur det kommer sig har myndigheten inte ännu utrett vidare.

Under utbildningen

De flesta utbildningar är mellan 1 och 3 år. Många av yrkeshögskolans lärare och föreläsare kommer direkt från arbetslivet och kanske är inne i utbildningen under en begränsad period. Det gör att de studerande har tillgång till den mest aktuella kunskapen från arbetslivet under sin utbildning. Det finns inte något krav på pedagogiskt utbildning för att få undervisa inom yrkeshögskolan.

Till varje utbildning ska det finnas en utbildningsledare som ska ha det övergripande ansvaret för utbildningen. Det ska också finnas vägledning för de studerande.

Särskilt pedagogiskt stöd inom yrkeshögskolan

En studerande som har behov av särskilt pedagogiskt stöd i utbildningen ska få det stöd hen behöver, vilket regleras i förordningen (2009:130) om yrkeshögskolan. Det är utbildningsanordnarens ansvar och skyldighet att tillgodose studerandes behov av stöd. Skyldigheten motsvaras av en rättighet för den studerande. Utbildningsanordnaren är också skyldig att se till att lokalerna är tillgängliga så att alla kan delta i undervisningen.

” Jag har fått det stöd jag behövt utifrån min funktionsnedsättning när jag pluggat YH, det är viktigt att man själv är öppen och ärlig med att man behöver hjälp - det finns att få.

Johan Andersson, läser Projektör - CAD inom YH.

Definitionen av särskilt pedagogiskt stöd är olika former av insatser och åtgärder för att kompensera svårigheter i studiesituationen. Insatserna ska utan svårigheter kunna anpassas till andra studerande med liknande behov. Rätten är inte kopplad till något krav på att den studerande ska ha en konstaterad funktionsnedsättning. Som huvudregel gäller att stödet ska finansieras inom ramen för den ordinarie finansieringen.

Om behovet finns på grund av en funktionsnedsättning kan myndigheten bevilja utökad statsbidrag för kostnaderna. Utbildningsanordnaren ska då skicka in en ansökan till myndigheten. Antalet ansökningar om ersättning för kostnader för särskilt pedagogiskt stöd ökar stadigt, men det är också väldigt vanligt att utbildningarna löser detta inom ramen för utbildningen utan att ansöka om utökad statsbidrag eftersom det ofta finns tillgång till specialpedagog eller annat stöd som behövs inom organisationen eller på skolan.

De vanligaste stödåtgärder som erbjuds och används är:

- Alternativ examination
- Utökad lärartid
- Mentorstöd
- Inläst litteratur
- Kompensatoriska programvaror (t.ex. rättstavningsprogram)
- Extra stöd under LIA

Dessutom kan teckenspråkstolk erbjudas inom ramen för särskilt pedagogiskt stöd.

Det är skolan som ska sätta in stödet. Vi på myndigheten rekommenderar att utbildningsanordnaren tillsammans med den studerande gör en åtgärdsplan, där behovet av stöd finns redovisat och vilket stöd som den studerande ska erbjudas under studierna. Eftersom det är vuxna som studerar inom yrkeshögskolan så vet de ofta själv vilket stöd som de behöver och vad som fungerat bra tidigare.

Svenska med yrkesinriktning

I förordningen om yrkeshögskolan finns något som heter ”Svenska med yrkesinriktning”. Det är utbildningsanordnaren själv som avgör om de vill erbjuda detta inom ramen för utbildningen, men de allra flesta gör det. Stöd i form av svenska med yrkesinriktning ska vara direkt kopplad till den studerandes individuella behov och framtida möjligheter att etablera sig på arbetsmarknaden och den specifika arbetsmarknadens krav på yrkesinriktade språkkunskaper. Syftet är att säkerställa att den studerande, efter utbildningen, har de yrkesinriktade språkkunskaper som arbetsmarknaden kräver.

Målgruppen är studerande med ett tydligt behov av svenska med yrkesinriktning. Det kan vara studerande med annat modersmål än svenska eller studerande som ännu inte behärskar svenska fullt ut. Svenska med yrkesinriktning kan bedrivas som en individuell utformad stödinsats parallellt med individens studier i en yrkeshögskoleutbildning och ska inte ingå som ett kursmoment i ordinarie utbildning.

Svenska med yrkesinriktning kan integreras löpande i utbildningen parallellt med ordinarie kurser, via till exempel självstudier eller gruppundervisning. Utbildningsanordnaren kan ansöka om utökad statsbidrag från myndigheten för den kostnad som uppstår för dessa insatser.

Vad händer efter en yrkeshögskoleutbildning?

Utbildningarna leder ofta till jobb direkt efter examen. Andelen examinerade 2013 som hade ett arbete 2014 var 87 procent. Andelen har legat stabilt över tid. Ingen skillnad finns mellan könen, däremot kan man se att

andelen examinerade som hade arbete var lägre i den yngsta åldersgruppen, 24 år eller yngre, jämfört med övriga grupper. Likaså var andelen lite lägre bland utrikesfödda. Dessutom finns vissa skillnader mellan utbildningsområden när det gäller andelen examinerade som hade arbete, där det visar sig att utbildningar inom Pedagogik och undervisning, Hälso- och sjukvård samt socialt arbete, Transporttjänster samt Ekonomi, administration och försäljning i hög grad ledde till arbete. Inom Teknik och tillverkning samt Data/IT var det däremot en lägre andel som hade ett arbete jämfört med den totala andelen.

Till sist: två projekt som pågår inom myndigheten Projekt YH med möjlighet till utökad stöd

Under 2011 fick MYH i uppdrag av regeringen att utreda hur yrkeshögskoleutbildningar kunde bli mer tillgängliga för personer med funktionsnedsättning. Det resulterade i ett projekt som kallas för ”Yrkeshögskoleutbildning med möjlighet till utökad stöd”.

” På utbildningen har jag läst teoribaserade kurser, men vi fick också praktiska gruppuppgifter förutom LIA som att utveckla ett salsbokningssystem för vår skola. Idag används papper och penna för att boka en sal, men tack vare våra förslag kommer ett digitalt system att tas fram.

Maxim Sokolov, läser applikationsutveckling.NET inom YH

Totalt har 13 utbildningar beviljats att få ingå i projektet. Det som är specifikt för dessa utbildningar är att de redan från start ska ha en extra stor beredskap att ta emot studerande som har en funktionsnedsättning. Klasserna är mindre än de normalt är på en yrkeshögskoleutbildning, med högst 25 studerande per klass och lärartätheten är något högre. Lokaler där utbildningen bedrivs ska vara tillgängliga för personer med funktionsnedsättning av något slag och arbetslivet ska ha beredskap att ta emot de studerande under LIA. De studerande erbjuds även förlängd studietid, individuell studieplan, extra lärarstöd och anpassade kunskapsprov. Den undervisande personalen ska erbjudas kompetensutveckling i frågor som rör en tillgänglig undervisningsmiljö.

Precis som för yrkeshögskoleutbildningar i övrigt gäller att utbildningarna är eftergymnasiala och bygger på att det finns en efterfrågan på arbetsmarknaden av den yrkesroll som utbildningen syftar till. Behörighetskraven för utbildningarna är desamma som gäller för alla yrkeshögskoleutbildningar. Däremot kan de särskilda förkunskaperna variera för varje specifik utbildning. Grunden är att den som söker kan bedömas ha möjlighet att tillgodogöra sig utbildningen.

Våra erfarenheter av de utbildningsanordnare som bedriver yrkeshögskoleutbildningar med möjlighet till utökat stöd är att de har fått igång ett väl fungerande arbete, både vad gäller pedagogiska insatser, kompetensutveckling till undervisande personal och hur man arbetar med marknadsföring. Samtidigt vittnar samtliga utbildningsanordnare i projektet om att det krävs tid för att nå ut till målgruppen. Myndigheten ska under 2016 utvärdera projektet, men har beslutat att fram till dess fortsätta driva det, vilket innebär att högst åtta nya utbildningar kommer att beviljas inom ramen för projektet. Dessa kommer att finnas sökbara på myndighetens webbsida i slutet av januari 2016 och samtliga kommer att starta hösten 2016 och hösten 2017.

Breddad rekrytering ur ett mångfaldsperspektiv

Myndigheten för yrkeshögskolan (MYH) fick i regleringsbrevet för 2015 i uppdrag att redovisa hur myndigheten stimulerar breddad rekrytering ur ett mångfaldsperspektiv. En del av uppdraget består av en pilotstudie som riktar sig till utbildningsanordnare inom yrkeshögskolan. Studien ger möjlighet att bredda rekryteringen till utbildningarna genom validering. Validering innebär att man kartlägger, bedömer och värderar reell kompetens. Alltså en persons faktiska kunskaper, färdigheter och kompetenser. Validering kan vara till hjälp för personer som till exempel vill börja studera eller som vill förkorta tiden på en pågående utbildning. Genom att validera personer som söker en YH-utbildning, kan studerande antas som har andra meriter än de formella.

Validering kan vara ett bra verktyg för att åstadkomma detta genom att:

- Underlätta att beskriva olika typer av kompetens och därmed öppna dörrar för utrikes födda.
- Bidra till att bryta traditioner i fråga om könsrelaterade utbildnings- och yrkesval. Det gör det lättare för män att söka sig till traditionellt kvinnliga yrkesområden och vice versa.
- Bidra till att utbildningssystemet och arbetsmarknaden kan ta del av funktionsnedsattas kompetens. De har ofta en annan utbildningsbakgrund än andra sökande. Validering kan även fånga upp behov av särskilt pedagogiskt stöd på ett tidigt stadium.
- Vara ett verktyg för karriärbytare som vill skaffa sig en ny yrkesinriktning, men som saknar formella meriter.

Uppdraget ska slutredovisas i december 2016. Ansvarig för projektet är David Lundgren.

Mer information om yrkeshögskolan hittar du här:

www.yrkeshogskolan.se eller www.myh.se

Vill du veta mer om validering, hittar du det här:

www.valideringsinfo.se

Korta fakta om yrkeshögskolan

- Utbildningarna är eftergymnasiala.
- Det ska finnas ett behov på arbetsmarknaden av den kompetens som utbildningen förbereder för.
- Utbildningarna ska drivas i nära samarbete med arbetslivet.
- Ungefär 42 000 studerade på en yrkeshögskoleutbildning under 2014.
- Det finns 16 utbildningsområden med olika yrkesinriktningar att välja mellan - allt från hotel manager via tandsköterska till robotoperatör.
- 9 av 10 har ett jobb ett år efter utbildningen.